

E E S T I K O R R E S P O N D E N T S I N S T I T U U T .

EESTI KEELE KURSUS

Õppekiri nr. 5

Koostanud Kristjan Meikap.

25.

Astmevaheldus.

Välde, (mida juba tunneme), ja astmevaheldus, mille juurde nüüd asume, on eesti keelele nii omased, et neid võib õigusega nimetada eesti keele alussambaiks, mida tundmata keeleoskus poleks kuidagi mõeldav.

Sõna sisehäälikuist tuleb juttu ka astmevahelduse puhul. Välteks nimetaksime sõna sisehäälikute hääldamise pikkust ehk vältust, astmevahelduseks nimetame sõna sisehäälikute muutumist.

Nagu nimetus ütleb, sünnib sõna sisehäälikuis teatav muudatus, teatav teisenemine. Asja paremaks mõistmiseks jälgime mõningaid sõnu :

Nimetav (kes?, mis?)	Omastav (kelle?, mille?)	Osastav (keda?, mida?)
----------------------	--------------------------	------------------------

kaal, keel, viil	II välde	III välde
kaal, keel, viil,	kaalu, keele, viili,	kaalu, keeli, viili
puur, sõõr, nõör,	puuri, sõõri, nõõri,	puuri, sõõri, nõõri
säär, pall, linn,	sääre, palli, linna,	sääri, palli, linna
vurr, tass, mets,	vurru, tassi, metsa,	vurru, tassi, metsa
maks, must, king,	maksa, musta, kinga,	maksa, musta, kinga,
tool, tüür, tamm,	tooli, tüüri, tamme,	tooli, tüüri, tamme,
lips	lipsu	lipsu

<u>II</u>	III välde	II välde
põõsas, kapsas, sõstar, põõsa, kapsa, sõstra,	põõsast, kapsast, sõstart	
laine, lõuna, peenar, laine, lõuna, peenra, lainet, lõunat, peenart		
küünal, võõras, koonal, küünla, võõra, koonla, küünalt, võõrast, koonalt		
kaenal, pastel, kümme, kaenla, pastla, kümne, kaenalt, pastelt, küm-		met

<u>III</u>		
	III välde	II välde
maalima, veerima	maalida, veerida	maalib, veerib
hoolima, juurima	hoolida, juurida	hoolin, juurin
viilima, käärima	viilida, käärida	viilib, käärib
nöörima, kõõluma	nöörida, kõõluda	nöörib, kõõlub
müürima, sallima	müürida, sallida	müürib, sallin
narrima, tassima	narrida, tassida	narrin, tassin
<u>III</u>		
	II välde	III välde
hullama, kerjama	hullata, kerjata	hullan, kerjan
keelama, pöörama	keelata, pöörata	keelan, pööran
vinnama, jätkama	vinnata, jätkata	vinnan, jätkan
keelama, pöörama	keelata, pöörata	keelan, pööran
käänama, laenama	käänata, laenata	käänan, laenan

Toodud näiteid vaadeldes selgub, et sõna sisehäälikuis ei teki, ei esine mingit nähtavat muudatust, vaid ainult kuuldeline. Märkame kohe, et II välde vaheldub kolmandaga, ja vastupidi - III välde vaheldub II-ga. Sellist vaheldust nimetame vältevahelduseks, sest sõnades esinev muudatus on ju kuuldeline, muutub ainult välde (sisehäälikud ei muutu!).

Vältevaheldus on seega astmevahelduse liik, kus tavaliselt II välde (=nõrk aste) vaheldub III vältega (=tugev aste). Astmeid on seega kaks: tugev ja nõrk. Tugevat astet märgime kahe kriipsuga, nõrka ühega.

Vältevahelduse hulka loetakse ka sellised vaheldused nagu: toop - toobi, look - looga, moot - möödu, ait - aida, loik - loigu, vaip - vaiba, patja - padja, sõpra - sõbrad, putru - puдру, park - panga, salk - salga, võrk - võrgu, part - pardi, pilt - pildi, park - pargi, tont - tondi, karp - karbi, hilp - hilbu, lamp - lambi, lõke - lõkke, hüpe - hüppe, mõte - mõtted, okas - okkad, mätas - mätad, õppida - õpin jne.

Siin on ju sisuliselt tegemist sama häälikuga, vahest ainult nõrgemal (b,d,g - p,t,k - toobi - lõke) vahest tugevamal (p,t,k - pp,tt,kk - toopi - lõkke) kujul. Niisiis on vältevahelduse puhul asi õige lihtne: II välde tähistab nõrka astet, III välde tugevat astet.

Toodud näiteist peaks vist selguma, et astmevaheldusega sõnus vaheldub tugev aste nõrgaga (nõrk tugevaga): rikkad - rikaste, hüpan - hüpata, mõtted - mõtete, tükki - tüki, õppida - õpib, riiki - riigi, vaipa - vaiba jne.

Kuid mitte kõik sõnad pole astmevahelduslikud. Et veenduda,

kas sõna on astmevahelduslik või mitte, selleks on käändsõnade puhul vaja tunda vaid kahte käänet: omastavat ja osastavat (mitm. puhul nimet. ja omast.), pöörd sõnade puhul olevikku (preesens) ja da- infinitiivi.

On sõna astmevahelduslik, siis nimetatud vormid ei saa kunagi olla samas astmes, vaid üks neist peab olema kas tugev (siis teine nõrk) või nõrk (siis teine tugev).

Vaatleme mõningaid näiteid:

<i>Nimetav</i>	Omastav (mille?)	Osastav (mida?)
abi, häda, tige, raha	abi, häda, tigateda, raha	abi, häda, tigatedat, raha
maja, kala, tume	maja, kala, tumeda	maja, kala, tumedat
lina, kera, pesa	lina, kera, pesa	lina, kera, pesa
kivi, summa, roosa	kivi, summa, roosa	kivi, summat, roosat
lilla, härra, aasta	lilla, härra, aasta	lillat, härrat, aastat
köömen, raamat	kööme, raamatu	köömnet, raamatut
voodi, meeter, liiter	voodi, meetri, liitri	voodit, meetrit, liitrit
korsten, sõbratar	korstna, sõbratari	korstnat, sõbratari
number, vastastikune	numbri, vastastikuse	numbrit, vastastikust
		jne.
	<u>Olevik (preesens)</u>	<u>da- infinit.</u>
paluma, vaikima, murduma	palun, vaikin, murdub	paluda, vaikida, murduda
hukkuma, rappuma	hukkub, rappub	hukkuda, rappuda
süttima, kerkima	süttib, kerkib	süttida, kerkida
kõnelema, kirjutama	kõnelen, kirjutatan	kõnelda, kirjutada jne.

Selgub vist kohe, et toodud näiteis ei esine vähimatki muudatust - ei kuuldelist (kõrvale) ega nähtavat (silmale), järelikult toodud sõnad on astmevahelduseta.

Astmevaheldusega sõnus ei saa aga eelminetatud vormid olla kunagi samas astmes, vaid üks neist (emb-kumb) peab tingimata olema tugev, teine nõrk, nagu nähtub ja selgub juba peatüki algul toodud näiteist. Aga ei ole vist liigne, kui toome veel lisanäiteid :

söögid-sööki, jooki-joogi, vaadid-vaatide, riigi-riiki, müürid-müüride, kopsud-kopsude, suka-sukka, kapi-kappi, koti-kotti, rukis-rukki, kaigast-kaika, mõtte-möte, happed-hapete, ratast-ratta, kub-jaste-kupjaid, apla-ablast, kärbsed-kärbeste, saabaste-saapad, pi-part-pipra, kukalt-kukla; nokkida-nokib, sattuda-satub, tekkida-te-kib, leppida-lepib, ripume-rippuda, nottida-notime, märgata-märgab, aidata-aitab, lubjata-lupjab, kedrata-kettab jne.

Näiteist peaks piisama (küllalt olema), et üle minna drillile,

treeningule, harjutamisele. Selle kergemaks sooritamiseks olgu veelkordselt öeldud, et vältevahelduse juures tugev aste on alati III vältes, nõrk aste alati II vältes.

Harjutus nr. 1

Leia tugev aste järgmistele nõrvaastmelistele vormidele!

Mõte, rikas, lapid, lambi, kondid, padja, adra, ladva, rauga, tõugata, lepin, hüpata, rutata, satub, tõtata, tekib, pilgu, seebi, rukist, ketaste, tütar, akende, okast, köögis, koidu, järgud, sor-di, silbid, lindi, longata, rikub, karbi, matab, lõket, topib, hab-ras, võrgu, sõbra, keedab, palgata, kabja, kedrata, tuigub, lubja-ta, odra, lipata, poksib, ärgata, tantsib, oodata, nakata, lõpeb, aidata.

Näidis: II III II III II III
käte - kätte, rike-rikke, ripub - rippuda jne.

Selguse ja ülevaatlikkuse mõttes on hea, kui tugevale astmele tõmmata alla kaks kriipsu (joont), nõrgale astmele üks kriips (joon).

Ja kuis oleks, kui sama-aegselt märkida ära ka vältes? Juhi-seist, mis leiduvad eelmistel lehekülgedel, peaks selleks piisama. Loe need enne veel hoolega läbi, siis on käsi kindlam ja silm ning kõrv aitavad kaasa. Head isu, julgust ja jaksu! Ülesanne on ime-lihtne.

Kui oled sellega valmis, siis kontrolli ja kindluse mõttes proovime oskust ka vastupidises suunas.

Harjutus nr. 2

Leia nõrk aste järgmistele tugevaastmelistele vormidele!

Liikme, köited, võtme, kümne, kalli, ripsme, mitme, armsa, kukla, küünlad, peenrad, katla, heited, karjuda, mõtlen, reisida, tõttab, ütled, võtted, ikke, teated, vaate, väita, tooted, pilkab, saata, pörkab, katta, mõõta, putru, uusi, õnnelikke, õisi, peeni, kanarbikku, huuli, küünt, kõiki, küüsi, ümbrikke, lupja, tetri, sõpru, jändrikke, seanss, lükkab, lappida, pulssi, tõttab, rikkuda, kurss, ketrab, lupjab, marssida, valsside, šeffi, sattus, tüütab, tšehhide, afišše, võttis, simss, karta, lüpsis, maksis, rattas, tekkis, piprad, kupja.

Ka siin sooviksin näha peale astmevahelduse samuti jõukatsu-mist väldetega.

III II III II
Näidis: liikmed - liige, aated - aade jne.

Astmevahelduse teist alaliiki, kus sisehäälikuis tekib nähtav (silmale!) muudatus, nimetatakse laadivahelduseks. Siin on tugevas astmes tegemist peamiselt kolme häälikuga (tähega), nimelt b, d, g, mis nõrgas astmes kas kaovad või muutuvad teisiks (igatahes tekib silmale nähtav ja tajutav muudatus!).

Ülevaatlikuma pildi saamiseks vaatleme kõiki neid muudatusi üksikult ja lähemalt.

Tugev aste	Nõrk aste	Sisehäälm. muutum.	
		tugev a.	nõrk a.
luba, tuba, uba, kuub	loa, toa, oa, kuue	<u>b</u>	<u>ø</u> (kadu)
halb, leib, haab, kõlbama	halva, leiva, haava, kõlvata	<u>b</u>	<u>v</u>
kurb, kõrb, turba, orb	kurva, kõrve, turvas, orvu	<u>(r)b</u>	<u>(r)v</u>
hambad, kumb, tõmbama	hammas, kumma, tõmmata	<u>mb</u>	<u>mm</u>
madu, pidama, kadu, siduma	mao, peab, kao, seotud	<u>d</u>	<u>ø</u> (kaob)
sõda, koda, rada, kodu	sõja, koja, raja, koju	<u>d</u>	<u>j</u>
sadama, sadu, pada	sajab, saju, paja	<u>d</u>	<u>j</u>
sild, vald, pilduma, kuldama	silla, valla, pillub, kullata	<u>ld</u>	<u>ll</u>
hind, rand, lendama, kandma	hinna, ranna, lennata, kannab	<u>nd</u>	<u>nn</u>
kord, purded, murdma	korra, purre, murrab	<u>rd</u>	<u>rr</u>
keeld, käänded, määrede	keelu, käänete, määret	<u>ld, nd, rd</u>	<u>l, n, r</u> (pika vokaali järel).
läht, vaht, tahta, rohtu	lahe, vahu, tahab, rohud	<u>ht</u>	<u>h</u>
viga, lugema, nägi, tegu	vea, loeb, mäe, teo	<u>g</u>	<u>ø</u> (kaob)
aeg, poeg	aja, poja	<u>g</u>	<u>j</u>
jalg, palge, algama, võlg	jala, pale, alata, võla	<u>lg</u>	<u>l</u>
jalg, hülged, külg, hülgama	jälje, hüljes, külje, hüljata	<u>lg</u>	<u>lj</u>
arg, vargad, turg, kargab	ara, varas, turu, karates	<u>rg</u>	<u>r</u>
härg, pärgama, järg	härja, pärjata, järje	<u>rg</u>	<u>rj</u>
nahk, vihkab, õhk, ohkama	naha, vihata, õhu, ohata	<u>hk</u>	<u>h</u>
käsk, uskuda, suusk, kiskuda	käsu, usub, suusa, kisub	<u>sk</u>	<u>s</u>
käsi, mesi, süsi, kesi, susi	käe, mee, söe, kee, soe	<u>s</u>	<u>ø</u> (kaob)
kõrs, vars, õrs, pars, tõrs, hirs	kõrre, varre, õrre, parre, tõrre, hirre	<u>rs, rt</u>	<u>rr</u>
kõrt, vart, õrt, part, tõrt, hirt			

Pikema jututa on vist selge, nagu nähtub toodud näiteist, et käänamisel-pööramisel tekib sisehäälikuis teatav muudatus, teisene -

mine, järelikult kuuluvad toodud näited laadivahelduse alla. Tegelikult pole sel ju mingit praktilist tähtsust, kas on tegemist välte- või laadivaheldusega, sest mõlemad on ju astmevahelduslikud, ainult, et ülevaade oleks pisut üksikasjalikum ja et vältida algul liigset kuhjumist, on neid mõlemaid käsitletud eraldi.

Ühele erinevusele juhiksin kohe tähelepanu. Kui vältevahelduse karakterseks tunnuseks oli, et nõrk aste oli alati II vältes, tugev aste III vältes, siis peab see siin paika vaid osaliselt: jäi^{II}jed-jäi^{III}gi, här^{II}jad-här^{III}gi, varras^{II}-varrad^{III}, piilub^{II}-piiluda^{III}, ranha^{II}-randa^{III} jt., kuid enamuse lähed siiski teist rada ja sageli nii, et tugev aste on näit. I vältes (tuba, jõgi, siduma, käsi) nõrk aste aga III vältes (toa, jõe, seob, käe); aga on ka nii, et mõlemad astmed on näiteks I vältes (sõda-sõja, sadu-saju, kodu-koju) või et tugev aste on III vältes (arg, rohtude, käsk, jalga), nõrk aste aga I vältes (ara, rohud, käsud, jalad) jne., jne.

Üldse on laadivahelduse puhul seos vältega (mingis järjekindluse mõttes) väga ebakindel ja otsida mingit abi vältest (nagu see oli vältevahelduse puhul) - oleks väga küsitava väärtusega. Seepärast on laadivahelduse tüüpiliseks tunnuseks just silmaga nähtav sisehäälikute muudatus, mida ei tohi jätta silmapaari vahele.

Kuidas oleks, kui annaksime silmadele jälle pisut tööd (käsigi aitab kaasa, võibolla ka kõrv).

Harjutus nr. 3

Leia vastand aste (tugevale nõrk, nõrgale tugev) järgmisile laadivahelduslikele sõnule:

Viskab, vargad, sugeda, kulla, hinda, purre, lahkab, pärjad, varred, käed, käsib, sülge, sulgi, valdab, korrata, tohtida, õmmelda, anded, kohtab, nuhelda, kümbleb, hülgeid, palete, varbad, poeb, raisata, ohe, kõrbe, kurvad, ründab, sõrad, pöörete, veended, orvu, kuused, liisku, pojad, oskab, aegade, käänded, toad, tõmbe, rinnet, kõlbab, jalad, sõja, sadude, magu, emma-kumma, nühib, süsi, kõrre, orgu, kärgib, karata, laiskleb, riielda.

Mõningate tekkivate raskuste vältimiseks : mida lugeda astmevahelduseks, mida mitte, lubatagu veel paar selgitavat sõna:

1). astmevahelduseks ei tule lugeda sisehääliku tugevnemist (kahekordistumist) sisseütlevas, näit. talu-tallu, maja-majja, ihu-ihhu, kivi-kivvi, nina-ninna, pesa-pessa, lume-lumme, une-unne, mõne-mõnne, mere-merre, tare-tarre, pere-perre, tule-tulle; samuti

mõnedes pöörd sõna vormides: olen-olla, tulen-tulla, minema-minna, panema-panna, surema-surra jt., sest siin on ju I välde vastamisi III vältega, kuna vältevahelduse olemasoluks on aga vajalik II välde III-ga või vastupidi.

2). Ka ei tule lugeda astmevahelduseks selliseid (sisult otse absurdseid!) vaheldusi, nagu: sõda-sõtta, pada-patta, jõgi-jõkke, lagi-lakke, tuba-tuppa, saba-sappa, raba-rappa, mägi-mäkke, tõbi-tõppe jne., sest siin on ju mõlemad õigupoolest tugevad astmed (sõda, pada, jõgi, lagi, tuba, mägi, tõbi - laadivahelduse alal; sõtta, jõkke, tuppa jne. vältevahelduse alal), seepärast ei saa neid siduda. Ka on siin (nagu eelmiseski lõigus) ju I välde (laadivahelduslik) vastamisi III vältega (vältevahelduslik), mis kuidagi ei sobi.

3). Samuti ei saa lugeda astmevahelduseks selliseid vorme: joob-juua, süüa-sööda, toob-tuua, löön-lüüa, toob-tuua jt. või veelgi imelikumaid: lööma-löin, tooma-töin, sööma-söin, looma-löid, jooma-jöin jt., mis samuti absurdsed (nagu vahelduskoer kassiga ja õde vennaga).

Toodud näidete mõnede vormidele võime siiski leida ka sobiva vaheldusvormi, näiteks: olla, tulla, panna, minna, surra vahelduvad oivaliselt kse-olevikuga: olla-ollakse, tulla-tullakse, panna-pannakse, minna-minnakse, surra-surrakse (puhtakujuline vältevaheldus) ja keegi ei saa väita, et selline vaheldus oleks võimatu.

Ka vormides: joob-juua, süüa-sööda, toob-tuua, löön-lüüa jt. võime neile III välte vormidele leida (kui hoolega otsime!) II vältelised, näit. joob-joome-joonud, sööb-sööme-söönud, toob-toome-toonud, lööb-lööme-löönud jt., samuti: juua-juuakse, tuua-tuuakse, lüüa-lüüakse, süüa-süüakse jt., sest nüüd võime kartmatult ütelda, et ülipikk vokaal (III välde) vaheldub pika vokaaliga (II välde), seega jällegi puhtakujuline vältevaheldus.

Astmevahelduse otsimisel (jahil) võib minna veelgi kaugemale ja leida isegi lumivaiba alt maitsevad maasikaid. Võtame mõned näited. Sõnades: niiske, värske, kerge, raske, kinni, katki, kange, vanker, number, meister, puuder, nukker, haige jt. pole ju mingisugust vaheldust (kõik III vältes), aga kui moodustame neist verbid, on need kõik II-vätelised, näiteks: niisutama, värskendama, kergendama, raskendama, kinnitama, katkestama, kangestuma, vangerdama (malemängus), nummerdama, meisterdama, puuderdama, nukrustama, haigestuma jne. Kuigi need on ehk "maitsvad marjad", on need siiski rohkem piiripealsed juhud ja jäägu väljapoole obligatoorset kursust.

Noh, olgu siis nii!

Hea kursuslane kisendab juba ammugi vahelduse järele, sest otsaesine vist ju särtsub. Lülita siis kontakt välja ja las "pala-vik" veidi alaneb. Vahepalaks ehk sobib Juhan Liivi (1864-1913) peaaegu ühelauseline pala, mis raiutud isegi luuletaja kalmukivile.

Kui tume veel kauaks ka sinu maa ja raske su koorem kanda,
kui enam ei jõuaks, ei jõuakski sa su soovide siniranda;
täht süttib ehk taevas su üle veel, lill tärkab su mullapinnast
ja sinu mõte ja sinu meel kord tuksub su rahva rinnast;
ja liigub ja loob ja lehvitab ja kauneid radasid rajab,
su rahva koda see ehitab ja põlvest põlveni kajab.

Nüüd on olnud vist küllalt tarka juttu ka laadivahelduse alalt ja oleks päris sobiv võtta järgmises harjutuses sõnu kogu astmevahelduse piirides. Olgu siis nii.

Harjutus nr. 4

Leia vastandvormid järgmisile sõnule!

Laisk, tundis, künnab, soojad, lükata, järsu, rändab, võitlen, nõdra, löönud, käiakse, loid, viinud, trampida, kärbib, kraapida, köie, tõrgub, sihtida, viis, vahib, pühkis, sulgeda, ~~kaane~~, praen, pilduda, viske, küdeda, nähtud, tarve, teha, käskida, hõise, kisub, küündida, helve, nõuda, püüab, lõige, leidis, teab, pilke, võiab, veenda, riie, tõusta, laskma, käsib, muiged, sööta, suudab, tõugete, tapab, reetis, kandle, manner, vähki.

Tuletaksin veelkord meelde, et astmevaheldus esineb ka mõningais tuletuslitteis, nagu: -lik, -mik, -ndik, -rbik, -rik, -stik, -vik, -elm, näiteks: ämbliku-ämblikke, kõrtsmikud-kõrtsmikke, kümnikud - kümnikke, kasvandikud-kasvandikke, kanarbikus-kanarbikku, ümbrikud-ümbrikke, taimestiku-taimestikku, kaduviku-kaduvikku, kujutelma-kujutelma (käänduvad nagu tikk, silm).

Sõnad, nagu : tuulik, tammik, hunnik, lüpsik, noorik, padrik, taldrik, nastik, rästik, pilvik jt., jt. kui ik-lõpulised ei kuulu siia ja käänduvad kõik nagu hommik (sadam).

Võõrsõnus esineb ainult vältevaheldus : loož-loožid, daam-daa-
mid, beež-beežid, bass-bassid, börs-börssi, grupp-grupi, žiraff-ži-
rafid, dušš-duši, afišš-afišid, šeff-šefi, mask-maskid, genitiiv-ge-
nitiivi, graniit-graniidi, dialoog-dialoogid, duett-dueti, galopp -

galopi, boikott-boikoti, gramm-grammid jt., jt.

Astmevaheldus ei ilmne alati om.-os. käändes, vaid mõnikord on parem võtta nim.-om., näit. käsi-käe, vesi-vee, süsi-söe jne. Osastav kätt, vett, sütt jt. annab näit. hea vahelduse mitm. omastavaga: käte, vete, süte.

Sõnad üks, kaks, läks vahelduvad näit. hästi vormidega üksik, kaksik, läksid; kuid näit. vormid lähen, tulen, panen, pesen, kanti, antud, küntakse jt. ei vaheldu üldse, seepärast hoiatan liigse agaruse eest.

Ent pole ka hea, kui mõnigi sõna, kus leidub võimalus vaheldumiseks, jäetakse tähele panemata. On aga siiski parem kui mõni eba-kindel sõna jätta rahule, kui et panna vahelduma absurdsele, näit. tuntakse-tunnen! sest sellist vaheldust ei ole. On küll vaheldus nt - nd (tint-tindi) ja nd-nn (kanda-kannan), kuid mitte nt - nn!

Arvan, et on vist küllalt harjutatud üksiksõnadega ja vahelduse mõttes võiksime ehk katsetada otse lauseline tekstiga. Tõmba lauses olevale sõna, kui see on tugevaastmeline, alla kaks kriipsu ja kirjuta peale mingisugune nõrgaastmeline vorm (üks kriips alla!) ja vastupidi: on lauses oleval sõnal nõrk aste, tõmba alla üks kriips ja kirjuta peale mingisugune tugeva astme vorm (ja kaks kriipsu alla).

Harjutus nr. 5

Määrata astmevaheldus!

Metsas kasvab leppi, kuuski, mände, kaski, haabu, ka tammi, saari ja vahtraid. Aiast leiame kapsaid, kaale, peete, kurke, porgandeid, dilli, samuti sõstraid, vaarikaid, maasikaid, õunu, pirne, kirsse ja ploome. Lapsed leidsid laudalakast kolm noort kassipoega. Kes noorena hoolega ei õpi, ega see rauganagi suurt oska. Millal maksan memme vaeva, kahel käel kandemise? Kõndisin metsarajal lindude lauldes, lillede õitsedes, päikese paistes. Õues hauguvad suured mustad kurjad hundikoerad.

metsi kasvada lepad

Näidis: metsas kasvab leppi....

Märkus! Liitsõnades märkida (kui on!) astmevaheldus igal sõnal eraldi, omaette!

Dr. Mihkel Veske (1843-1890) - tulihingeline eestlane ja laulik, kelle lauludest on tuntuim "Kas tunned maad?" ja "Minge üles mägedele!", on kirjutanud oodi "Päikesele", mille viimased read

tahaksin saata kõigile innukaile ja tarmukaile kursuslasile julgustajaiks ja pisutki ergutajaiks:

"Näed ju uue aja algust,
näed, et rahvas ihkab valgust.
Raiub ja künnab ja külvab vahvast,
päike, oh õnnista Eesti rahvast!

Kaob kord eestlaste keelekõla,
ära siis sinagi tõuse ja ela!"

Kontrolltöö nr. 5

1. Mida nimetame astmevahelduseks?
2. Kuidas astmevaheldus jaguneb? Iseloomusta alaliike ja too kummastki mõni näide!
3. Milliseist vormest selgub, kas sõna on astmevahelduslik või mitte? Too mõni näide!
4. Mis on tüüpiline (karakterne) vältevaheldusele? Too mõni näide!
5. Mis on tüüpiline (karakterne) laadivaheldusele? Too mõni näide!
6. Milline seos on vältel vältevahelduse puhul? Too mõni näide!
7. Millised tähed-häälikud (peamiselt!) esinevad laadivahelduse muudatustes?
8. Mida ei tule lugeda astmevahelduseks? Too näiteid!
9. Astmevaheldusest järgsilpides (tuletusliiteis)? Too mõned näited!
10. Määrata astmevaheldus järgmises palas:

Lapsi sõitis jalgrattail linnaäärses puiestikus. Metsas võib korjata marju, kuid otsida ja leida ka seeni. Jõulud on harilikult talvel külmal ajal. Jändrikku kändu on raske lõhkuda. Toorest rohust saab pärast niitmist kuiv hein, mis tõstetakse pikavarrelis-(t)e hangu(de)ga kuhja otsa. Reisima, matkama, sõitma, rändama on sünonüümid. Kõrvadega kuuleme häälikute hääldamist, aga silmadega näeme tähti.

11. Määrata astmevaheldus ja välde!

Põllul kasvab rukist, otra, kaera, herneist, tatart, vikki, ka loomapeete ja naereid. Sool, pipar, kaneel on maitseained. Lõunalaual on pikkpoiss lillkapsaga, kurgilõigud, klaas piima, viil leiba ja magustoiduks riisiputru marjakreemiga.